สมเด็จพระ ท่านสอน

อันดับ ๒

ชมรมผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

น้อมบูชาพระคุณเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)

ในมงคลวโรกาส ๖ รอบชนมายุ

๓ ตุลาคม ๒๕๒๘

สมเด็จพระ ท่านสอน

อันดับ ๒

ชมรมผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

น้อมบูชาพระคุณเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)

ในมงคลวโรกาส ๖ รอบชนมายุ

๓ ตุลาคม ๒๕๒๘

บูชาพระคุณ

ในมงคลวโรกาสที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) ผู้ทรงพระคุณยิ่ง เจริญชนมายุมาครบ ๖ รอบ ในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๒๘ นี้

ชมรมผู้ปฏิบัติกรรมฐาน พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทุกรุ่น ซึ่งล้วนเป็นศิษย์ของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ท่าน มีความชื่นชมโสมนัสเป็นล้นพ้น พร้อมใจกันมุ่งปฏิบัติกตัญญูกตเวทิตาธรรมสนองพระเดชพระคุณ ในวโรกาสสำคัญยิ่งนี้ ขอประทานอนุญาตพิมพ์ "สมเด็จพระ ญส. ท่านสอน"

กุศลทั้งปวงที่จะพึงมีพึงได้จากการให้ธรรมด้วยบริสุทธิ์ใจจริง ขอน้อมถวายบูชาพระคุณเจ้าพระคุณสมเด็จฯ องค์อาจารย์ เป็นส่วนเพิ่มพูนกุศลบุญราศี อันเกิดแล้วจากคุณงามความดีของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ท่าน

สมเด็จพระ ๑๙ ท่านสอน

เมื่อปีใหม่มาถึงแต่ละครั้ง ซึ่งก็มีมาแล้วเป็นพันเป็นหมื่นครั้ง ตั้งแต่ก่อนจะรู้จักกันว่าเป็นปีเก่าปีใหม่ แต่เมื่อยังไม่รู้จักคือเมื่อยังไม่ได้สมมุติว่าเป็นปีเก่าปีใหม่ ก็ยังไม่มีความหมายแก่จิตใจ ต่อเมื่อมารู้จักหรือมาสมมุติขึ้นว่าเป็นปีเก่าปีใหม่ เวลานั้นก็มีความหมายขึ้นแก่จิตใจที่ถือเอาสมมุตินั้น สมมุติจึงมีความสำคัญ คนจึงปฏิบัติตามสมมุติ ผู้ไม่ปฏิบัติตามสมมุติโดยเฉพาะไม่ปฏิบัติตามสมมุติในเรื่องที่สำคัญยิ่งกว่าเรื่องปีเก่าปีใหม่ จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่สมควรไม่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่นมีสมมุติว่าพวกนั้นรวมกันอยู่เรียกว่าฝรั่ง พวกนี้รวมกันอยู่เรียกว่าจีน พวกเรารวมกันอยู่เรียกว่าไทย ดังนี้เป็นต้นนี้ล้วนเป็นสมมุติเรียกกัน สมมุติให้แบ่งแยกกัน แต่สมมุตินี้ก็เป็นความสำคัญ เราจึงต้องปฏิบัติต่อสมมุติให้ถูกต้อง เรามีสมมุติว่าเป็นไทย มีสมมุติว่าไทยนั้นมีขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ดีงาม ที่ปฏิบัติกันมาช้านาน เราก็ต้องปฏิบัติให้สมกับสมมุติที่ว่าเราเป็นไทย ไม่ปฏิบัติตามสมมุติที่เป็นอื่น เช่นเป็นฝรั่ง เป็นจีน เป็นต้น ถ้าไปปฏิบัติตามสมมุติอื่นความเป็นไทยของเราก็จะแปรไป ซึ่งเป็นความไม่ถูกต้อง ไม่สมควรอย่างยิ่ง หรือเมื่อเราเป็นพุทธศาสนิกผู้นับถือพุทธศาสนา เราก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามสมมุติ

ตั้งสติประกอบด้วยเหตุผลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง ไม่หลงตามสมมุติอื่น ไม่ปฏิบัติตามสมมุติอื่น ซึ่งแม้เป็นเช่นนั้นเราก็จะถูกสมมุติให้เป็นอื่นไปด้วย เช่นเป็นไทยแต่ไปปฏิบัติตามฝรั่ง สมมุติที่ว่าเราเป็นไทยก็จะกลายเป็นฝรั่งเป็นแขกเป็นจีนไป หรือเมื่อเป็นพุทธศาสนิกก็จะกลายเป็นไม่ใช่พุทธศาสนิกไปแม้ไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเป็นพุทธศาสนิก.

สำรวจจิตใจของเราเองทุกคน ว่าพอใจจะเป็นไทยจีนแขกฝรั่งอย่างใด ซึ่งมั่นใจว่าทุกคนจะได้รับคำตอบจากใจจริงของตนว่าพอใจจะเป็นไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย ทั้งต้องยังเป็นไทยที่เป็นพุทธศาสนิกอีกด้วย เมื่อสำรวจจิตใจตนเอง ได้คำตอบจากใจจริงดังกล่าวแล้ว ก็ให้ตั้งอธิษฐานจิตให้ดี ว่าจะปฏิบัติพร้อมกายวาจาใจให้เป็นไทย ให้เป็นพุทธศาสนิกผู้นับถือพุทธศาสนา มีพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์ที่เรียกว่าพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นสรณะก็คือเป็นที่พึ่งในทางประพฤติปฏิบัติ พระพุทธเจ้าท่านทรงปฏิบัติอย่างไรทรงสอนไว้อย่างไรตั้งใจปฏิบัติอย่างนั้น อันความศักดิ์สิทธิ์เต็มเปี่ยมด้วยสิริมงคลล้ำเลิศของพระพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งเหลือเชื่อ แต่ก็เป็นจริง เพียงตั้งจิตดังกล่าวให้แน่วแน่จริงก็จักได้รับพรที่ไม่มีพรใดเปรียบเสมอ.

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทรงสอนให้ทำความดีทุกอย่าง และทรงสอนให้ระวังรักษาใจให้ผ่องใส ไม่ให้ขุ่นมัวเศร้าหมอง ยกคำที่ทรงสอนนี้ขึ้นพิจารณา แล้วผู้มีปัญญาคนใดหรือที่จะไม่เห็นว่าทรงสอนอย่างชี้ทางแห่งความสุขความประเสริฐเลิศล้ำทุกประการครบถ้วน แม้ว่าจะทรงรวบรัดอย่างย่อที่สุดแต่ก็ทรงสามารถรวมพรที่ทุกคนปรารถนาไว้ได้หมดสิ้นไม่หลงเหลือ.

เราเป็นพุทธศาสนิก นับถือพระพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐเลิศทั้งสามโลกเป็นพระบรมศาสดา น่าจะน้อมใจรับพรที่โปรดประทานไว้ด้วยพระมหากรุณาคุณพ้นความกรุณาของผู้ใดทั้งสิ้น ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำกุศลให้ถึงพร้อม ชำระจิตให้ผ่องใส นี้คือพรวิเศษสุดจากพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ปราชญ์กล่าวว่าชีวิตนี้น้อยนัก พึงมีปัญญาขยายความนี้ให้ดีเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ชีวิตนี้น้อยนักก็คือชีวิตในชาตินี้น้อยนัก ชีวิตข้างหน้ายาวนานมิอาจประมาณได้ ฉะนั้นแม้รักตนจริงก็ควรรักให้ตลอดไปถึงชีวิตในชาติข้างหน้าด้วย ไม่ใช่จะคิดเพียงสั้น ๆ รักแต่ชีวิตนี้เท่านั้น หาความสมบูรณ์พูนสุขให้ชีวิตนี้ในขอบเขตที่ถูก

ทำนองคลองธรรมเถิด ผลแห่งกรรม ทั้งในชาตินี้และชาติข้างหน้าต่อไป ที่จะต้องเสวย จะได้ไม่เป็นผลร้าย ไม่เป็นผลของบาปกรรม แต่จะเป็นผลของบุญกรรมโดยแท้.

มงคลนั้นมีอยู่ที่ใด มีอยู่กับผู้ใด ย่อมเป็นเหตุให้ที่นั้น ผู้นั้นมีความรุ่งเรืองร่มเย็นสวัสดี ตรงกันข้ามกับอัปมงคล อัปมงคลมีอยู่ที่ใด มีอยู่กับผู้ใด ย่อมเป็นเหตุให้ที่นั้น ผู้นั้น มีความเสื่อมทรามสูญสิ้นจากสวัสดี และทุกคนทั่วทั้งโลกไม่มียกเว้น ไม่ปรารถนาอัปมงคล ต่างปรารถนาแต่มงคล มงคลจึงเป็นจุดสูงสุดร่วมกันที่ทุกคนในโลกปรารถนา โดยไม่เลือกกาลเวลา ทุกคนต้องการให้มงคลเกิดแก่ตน มีอยู่กับตนทุกเวลา ดังนั้นแม้รู้ว่าสิ่งใดเป็นมงคลทุกคนจึงแสวงหา และเมื่อได้มาแล้ว ก็จะหวงแหนถนอมรักษาสุดสติปัญญาความสามารถ เพื่อว่าตนจักได้มีความรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุขสวัสดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นมงคลของฉัตร เป็นมงคลของราชบัลลังก์ นั่นก็คือทรงเป็นมงคลของประเทศชาติ และมงคลของไทยทุกคน บางทีจะมีบางผู้บางคนไม่นึกถึงความจริงที่สำคัญอย่างยิ่งนี้ บางทีจึงมีบางผู้บางคนบกพร่องต่อการหวงแหนถนอมรักษามงคลซึ่งเกิดมีแล้วแก่ตน ความบกพร่องก็คือการปฏิบัติไม่ถูกไม่ควรให้เต็มสติปัญญาความสามารถ ผลดีที่ควรได้รับก็ย่อมบกพร่องตามไปด้วย เพราะ

ผลย่อมเกิดแต่เหตุ ย่อมเป็นไปตามเหตุเสมอ เหตุบกพร่อง ผลก็ย่อมบกพร่อง ผู้ปฏิบัติบกพร่องในการหวงแหนถนอมรักษามงคลที่เกิดมีแก่ตนย่อมไม่อาจรักษามงคลนั้นไว้ให้สมบูรณ์ได้ ย่อมมีความบกพร่องเป็นผลเกิดแก่ตนเอง และแก่ส่วนรวม รวมทั้งแก่สถาบันสำคัญทั้งสาม คือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์.

การถนอมรักษามงคลจักทำได้ด้วยการถนอมรักษากายวาจาใจของตนเอง ให้เป็นกายวาจาใจที่งดงาม อยู่ใต้อำนาจของกิเลสโลภะหรือราคะ โทสะ และโมหะ ให้น้อยที่สุด มีสติควบคุมกายวาจาใจของตนไว้ให้มั่น ให้พ้นจากอิทธิพลของกิเลส แม้เป็นบุถุชน ยังไม่สิ้นกิเลส แต่บุถุชนก็สามารถเป็นนายของกิเลสได้ ไม่ยอมให้กิเลสเป็นนายได้ เช่นให้กิเลสกองโลภะหรือราคะนำไปสู่ความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาต้องการทั้งปวง แต่ไม่ยอมให้นำไปลักขโมยหรือคดโกงเพื่อให้ได้สมปรารถนา ผู้ใดรักษากายวาจาใจให้ทำพูดคิดในสิ่งที่ชอบ ผู้นั้นชื่อว่าถนอมรักษามงคล.

เกี่ยวกับความสามัคคีมีพุทธภาษิตว่า “สามัคคีก่อให้เกิดสุข” และ “ความสามัคคีของปวงชนผู้เป็นใหญ่ยังความเจริญให้

สำเร็จ” ผู้เห็นคุณของสามัคคีคือผู้มีสัมมาทิฐิความเห็นชอบ อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องเป็นความสามัคคีในทางที่ชอบด้วย จึงจะกล่าวว่าเป็นสัมมาทิฐิ แม้เป็นสามัคคีในทางไม่ชอบ ก็ต้องเป็นมิจฉาทิฐิ เรื่องของสัมมาทิฐิความเห็นชอบกับ มิจฉาทิฐิความเห็นไม่ชอบเป็นเรื่องสำคัญ ควรต้องพินิจ พิจารณาอย่างประณีตรอบคอบ มิฉะนั้นแล้วทิฐิที่ไม่ชอบก็ จะนำให้เกิดความไม่ชอบความผิดพลาดบกพร่องทุกข์โทษภัย ทั้งหลายทั้งปวง.

พึงใช้สติใช้ปัญญาตรวจตราทิฐิของตนให้สม่ำเสมอในทุกเรื่อง ก่อนจะคิดพูดทำไม่ว่าในเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ เรื่องสำคัญ หรือ ไม่สำคัญ พึงสำรวจทิฐิความเห็นของตนให้จงดี ให้เป็น สัมมาทิฐิ จะได้ไม่คิดพูดทำที่ไม่ชอบ.

อันกรรมหรือการกระทำนั้น แม้ได้กระทำลงไปแล้ว ไม่ว่า จะด้วยการพูดหรือการประกอบกระทำก็ตาม จักแก้กลับคืน ไม่ได้ ทำแล้วก็เป็นอันทำแล้ว ผลย่อมเกิดตามมาอย่างแน่นอน ทำดีย่อมเกิดผลดี ทำไม่ดีย่อมเกิดผลไม่ดี.

ที่ชอบกล่าวกันพร่ำเพรื่อในยุคนี้สมัยนี้ว่าทำดีไม่ได้ดีทำไม่ดี กลับได้ดีนั้น แม้จะให้ถูกต้องควรต้องขยายความให้ยาวออก

ไปด้วย เช่นว่าทำดีไม่ได้ดีเพราะมีกรรมเก่าที่ไม่ดีกำลังส่งผล ทำไม่ดีกลับได้ดีเพราะมีกรรมเก่าที่ดีกำลังส่งผล แม้กล่าวขยายให้สมบูรณ์ดังนี้ก็จะได้ความเข้าใจในเรื่องผลของกรรมชัดเจนถูกต้องขึ้น คือกรรมนั้นแม้ทำแล้ววันหนึ่งต้องให้ผล จนสามารถทำให้กรรมปัจจุบันต้องส่งผลล่าช้าไปได้ คือกรรมดีในปัจจุบันไม่อาจส่งผลดีได้ทันทีเมื่อมีผลของกรรมไม่ดีในอดีตแรงกว่า หรือกรรมไม่ดีในปัจจุบันไม่อาจส่งผลไม่ดีได้ทันทีเมื่อมีผลของกรรมดีในอดีตแรงกว่า.

เมื่อเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมแล้ว ก็ต้องเชื่อในเรื่องทิฐิคือความเห็นด้วย ไม่เช่นนั้น แม้เชื่อในเรื่องกรรมเพียงไร ทิฐิที่ไม่ชอบก็อาจพาให้ทำกรรมไม่ดีได้ โดยมิจฉาทิฐินำให้เห็นกรรมดีเป็นกรรมไม่ดี กรรมไม่ดีเป็นกรรมดี แต่การจะรู้ว่าตนมีทิฐิเช่นไร สัมมาทิฐิหรือมิจฉาทิฐิ ก็เป็นการยาก ต้องอาศัยปัญญาที่ประณีตในการพิจารณา ต้องรอบคอบประกอบด้วยเหตุผล ไม่มีการหลงตัวลืมตัวแอบแฝงอยู่ในจิตใจ ไม่มีตัณหาอุปาทานรุนแรง แม้ว่าจะยังมีอยู่ตามวิสัยของผู้ยังไม่บรรลุมรรคผลนิพพาน ยังเป็นบุถุชน.

อันการประกอบกระทำกรรมทั้งปวงของแต่ละคนย่อมเป็นไปตามอำนาจใจ ดังที่ท่านกล่าวว่าใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน

ทุกสิ่งสำเร็จด้วยใจ แต่ใจนั้นก็เป็นไปตามพลังสอง พลังหนึ่งเป็นพลังของกิเลสโลภโกรธหลง อีกพลังหนึ่งเป็นพลังของเหตุผล พลังของกิเลสเป็นพลังที่ทำให้มืดมัว เป็นความโฉดเขลาเบาปัญญา พลังของเหตุผลเป็นพลังที่ทำให้แจ่มใสสว่างเป็นความมีปัญญาเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง ถ้าใจตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสมาก ก็มืดมัวมาก เบาปัญญามาก ถ้าใจมีพลังเหตุผลมาก ก็มีความสว่างแจ่มใสมาก ปัญญามาก อย่างไรก็ตาม สติมีความสำคัญที่สุด สติมีหน้าที่ตัดสินว่าจะให้กิเลสชนะเหตุผล หรือจะให้เหตุผลชนะกิเลส ถ้าสติอ่อนไม่ตั้งมั่นอยู่ ก็จะยอมให้กิเลสชนะเหตุผลคือกิเลสจะครองใจยิ่งกว่าเหตุผล ชื่อว่าเชื่อกิเลสยิ่งกว่าเชื่อเหตุผล ถ้าสติเข้มแข็งตั้งมั่นอยู่ ก็จะไม่ยอมให้กิเลสชนะเหตุผล คือเหตุผลจะครองใจยิ่งกว่ากิเลส ชื่อว่าเชื่อเหตุผลยิ่งกว่ากิเลส เป็นผู้ใช้เหตุผลยิ่งกว่าเป็นผู้ให้กิเลสใช้.

สำคัญที่สุดในมรรคมีองค์ ๘ ทางแห่งความพ้นทุกข์คือสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ อันเป็นปัญญายิ่ง ความเห็นชอบคือความเห็นด้วยปัญญาว่าผลทั้งหลายเกิดแต่เหตุ ไม่ก่อเหตุไม่เกิดผล ดับเหตุได้ก็ดับผลได้ ปรารถนาให้ผลดับแต่ไม่ดับเหตุย่อมไม่เป็นไปดังปรารถนา ปรารถนาผลดีไม่ก่อเหตุดีย่อมไม่เป็นไปดังปรารถนา เมื่อมีสัมมาทิฐิความเห็นชอบ

ดังนี้อย่างหนักแน่นมั่นคง ย่อมมีความดำริชอบตามมาที่จะปฏิบัติเพื่อดับเหตุไม่ดีทั้งปวงเพื่อให้ผลไม่ดีทั้งปวงดับไปด้วย.

ความดำริชอบจะดำริให้มีวาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งจิตชอบ การปฏิบัติชอบดังกล่าวทุกประการจักเป็นเหตุให้เป็นไปตามทางของความเห็นชอบ ดับเหตุไม่ดีทั้งปวงได้ นั่นก็คือทำผลไม่ดีทั้งปวงให้ดับได้ ที่สำคัญสุดยอดคือสามารถดับเหตุแห่งความทุกข์ได้ ทำให้ความทุกข์ทั้งปวงดับได้ ได้พ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ตามเสด็จพระพุทธองค์ไปได้.

ทุกคนมีความรู้แน่อยู่แก่ใจ ว่าทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ไม่มีสักคนเดียวที่จะหนีความตายพ้น นับว่าทุกคนมีความได้เปรียบอยู่ประการหนึ่ง ที่มีความรู้นี้ติดตัวติดใจอยู่ แต่แทบทุกคนก็มีความเสียเปรียบอยู่ประการหนึ่ง ที่ไม่เห็นค่าไม่เห็นประโยชน์ของความรู้นี้ จึงมิได้ใส่ใจเท่าที่ควร ปล่อยปละละเลย รู้จึงเหมือนไม่รู้ สิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจึงเหมือนเป็นสิ่งไม่มีค่าไม่มีประโยชน์.

ความรู้ว่าทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายเป็นสิ่งเป็นคุณเป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่ แม้ใส่ใจในความรู้สำคัญนี้ให้เท่าที่ควร ก็จะสามารถ

นำให้เกิดคุณเกิดประโยชน์แก่ตนเองได้มหาศาล ไม่มีคุณไม่มีประโยชน์ใดอาจเปรียบปานได้ เพื่อเสริมส่งความรู้นี้ให้บังเกิดคุณบังเกิดประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ตนเองและแก่ส่วนรวม ปราชญ์ทางพุทธศาสนาทั้งหลายท่านจึงสอนให้หัดตายเสียก่อนถึงเวลาตายจริง ท่านสอนให้หัดตายไว้เสมอ อย่างน้อยก็ควรวันละหนึ่งครั้ง ครั้งละ ๕ นาที ๑๐ นาทีเป็นอย่างน้อย.

ผู้เบียดเบียนเขา แม้จะได้สิ่งที่มุ่งได้ แต่ผลที่แท้จริงอันจักเกิดจากกรรมคือการเบียดเบียนที่ได้ประกอบกระทำลงไปนั้นจักเป็นทุกข์โทษแก่ผู้กระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กรรมนั้นให้ผลสัตย์ซื่อนัก เหมือนผลของยาพิษร้ายแรง กรรมนั้นเมื่อทำแล้วก็เหมือนดื่มยาพิษร้ายแรงเข้าไปแล้ว จักไม่เกิดผลร้ายแก่ชีวิตและร่างกายย่อมไม่มี ย่อมเป็นไปไม่ได้ ถ้าเป็นกรรมดีก็จักให้ผลดี ถ้าเป็นกรรมชั่วก็จักให้ผลชั่ว เราเป็นพุทธศาสนิกนับถือพุทธศาสนา พึงมีปัญญาเชื่อให้จริงจังถูกต้องในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมเถิด จักเป็นสิริมงคลเป็นความสวัสดีแก่ตนเอง.

ความตายเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกหนทุกแห่งทุกเวลานาที พุทธศาสนสุภาษิตกล่าวว่า "เมื่อสัตว์จะตายไม่มีผู้ป้องกัน" และ "จะอยู่ในอากาศ อยู่กลางสมุทร เข้าไปสู่หลืบเขา ก็ไม่พ้น

จากมฤตยูได้ ประเทศคือดินแดนที่มฤตยูจะไม่รุกรานผู้อยู่ไม่มี” เราจะถูกมฤตยูรุกรานเมื่อไรที่ไหน เราไม่รู้ หายใจออกครั้งนี้แล้วเราอาจไม่ได้หายใจเข้าอีก เมื่อถึงเวลาจะต้องตาย ไม่มีผู้ใดจะผัดเพี้ยนได้ ไม่มีผู้ใดจะช่วยได้ เพราะ “เมื่อสัตว์จะตาย ไม่มีผู้ป้องกัน” และ “ความผัดเพี้ยนกับมฤตยูอันมีกองทัพใหญ่นั้นไม่ได้เลย” ทุกย่างก้าวของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นใคร อยู่แห่งหนตำบลใด จึงนำไปถึงมือมฤตยูได้ทั้งสิ้น ผู้ร้ายก็เคยตกอยู่ในมือมฤตยูทั้งที่ถุงใส่เงินแสนเงินล้านที่ไปปล้นจี้มายังอยู่ในมือ ไม่ทันได้ใช้ได้เก็บเข้าบัญชีสะสมเพื่อความสมปรารถนาของตน นักการเมืองไม่ว่าเล็กว่าใหญ่ก็เคยตกอยู่ในมือมฤตยูในขณะกำลังเหนื่อยกายเหนื่อยใจใช้หัวคิดทุ่มเทเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของตน ผู้ที่กำลังยิ้มแย้มแจ่มใสมีความสุขกับครอบครัวเคี้ยวข้าวอยู่ในปากแท้ ๆ ก็เคยตกอยู่ในมือมฤตยูโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว ผู้เหินฟ้าอยู่บนเครื่องบินใหญ่โตมโหฬารราวกับตึกก็เคยตกอยู่ในมือมฤตยูโดยไม่คาดคิด ผู้โดยสารเรือเดินสมุทรใหญ่ก็เคยตกอยู่ในมือมฤตยูพร้อมกันมากมายหลายร้อยหลายสิบชีวิต นักไต่เขาผู้สามารถก็เคยหายสาบสูญในขณะกำลังไต่เขาโดยตกเข้าไปอยู่ในมือมฤตยู ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องยืนยันสัจจะแห่งพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต ล้วนไปสู่อำนาจแห่งความตาย ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า”.

ปราชญ์ทางพุทธศาสนาคือผู้มีปัญญาท่านสอนให้เร่งอบรมมรณสติ นึกถึงความตาย หัดตายก่อนตายจริง จุดมุ่งหมายสำคัญของการหัดตายก็คือเพื่อปล่อยใจจากสิ่งทั้งหลายก่อนที่จะถูกความตายบังคับให้ปล่อย กิเลสเครื่องเศร้าหมองใจตัณหาความดิ้นรนทะยานอยาก อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นทั้งหลายทั้งปวง หัดใจให้ปล่อยเสียพร้อมกับหัดตาย สิ่งอันเป็นเหตุให้โลภให้โกรธให้หลงให้เกิดตัณหาอุปาทานหัดละเสียปล่อยเสียพร้อมกับหัดตาย ซึ่งจะมาถึงเราทุกคนเข้าจริงได้ทุกวินาที ไม่ว่าจะแก่เฒ่าสาวหนุ่มหรือเด็กเล็กเพียงไหน.

เมื่อลมหายใจออกจากร่างไม่กลับเข้าอีกแล้ว สิ่งที่เป็นนามแลไม่เห็นด้วยสายตา เช่นเดียวกับลมหายใจ คือจิต ก็จะออกจากร่างนั้นด้วย จิตจะออกจากร่างโดยคงสภาพเดิมลักษณะเดิม คือพร้อมด้วยกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงที่มีอยู่ในขณะจิตจะออกจากร่าง คือขณะยังเป็นจิตของคนเป็น ขณะยังเป็นจิตของคนยังไม่ตาย พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า “ผู้ละโลกนี้ไปในขณะที่จิตเศร้าหมอง ทุคติเป็นอันหวังได้” กิเลสทั้งปวงเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิต จิตที่มีกิเลสจึงเป็นจิตที่เศร้าหมอง กิเลสมากจิตก็เศร้าหมองมาก กิเลสน้อยจิตก็เศร้าหมองน้อย จิตที่มีกิเลสเศร้าหมอง เมื่อละจากร่าง ก็จะคงกิเลสนั้นอยู่ คงความเศร้าหมองนั้นไว้ ภพภูมิที่ไปสู่นั้น

จึงเป็นทุคติ คติที่ชั่ว คติที่ไม่ดี คติที่ไม่มีความสุข มากน้อยหนักเบาตามกิเลสตามความเศร้าหมองของจิต.

เมื่อความตายมาถึง ไม่มีผู้ใดจะสามารถถนอมรักษาหวงแหนทะนุบำรุงร่างของตนไว้ได้ แม้สมบัติพัสฐานที่แสวงหาไว้ระหว่างมีชีวิตจนเต็มสติปัญญาความสามารถ ด้วยสุจริตก็ตามด้วยเล่ห์ด้วยกลก็ตาม เพื่อใช้ทะนุถนอมรักษาเชิดชูบำรุงร่างของตน ก็ติดไปกับร่างไม่ได้เลย เป็นจริงดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า "ทรัพย์สักนิดก็ติดตามคนตายไปไม่ได้ ต้องปล่อยให้ร่างนั้นผุพังเน่าเปื่อย คืนสู่สภาพเดิมเป็นดินน้ำลมไฟประจำโลกต่อไป" ต้องตามพุทธศาสนสุภาษิตว่าไว้ "สัตว์ทั้งปวงจักทอดทิ้งร่างไว้ในโลก".

ผู้มีความเข้าใจว่าตายแล้วจะไปเกิดเป็นอะไร สุขทุกข์อย่างไรเราไม่รับรู้ด้วยแล้วจึงไม่มีความหมาย นี้เป็นความเข้าใจผิดอย่างยิ่ง เป็นโมหะสำคัญ ก็ที่เราเกิดเป็นนั่นเป็นนี่กันในชาตินี้ทำไมเราจึงรู้สุขรู้ทุกข์ทั้ง ๆ ที่เราไม่รู้ว่าเกี่ยวข้องกับชาติก่อนอย่างไร พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เชื่อว่ามีชาติในอดีตและชาติในอนาคต เชื่อว่าก่อนจะมาเกิดในชาตินี้ได้เคยเกิดชาติอื่นมาแล้ว และจะต้องเกิดในชาติหน้าต่อไปอีกไม่รู้กี่ชาติต่อกี่ชาติถ้ายังทำกิเลสให้สิ้นไปไม่ได้ แต่ทั้งที่เชื่อเช่นนั้นก็ยังมีเป็น

อันมากที่มีโมหะหลงเข้าใจผิดอย่างยิ่งดังกล่าวแล้ว ว่าจบสิ้นความเป็นคนในชาตินี้แล้วเราก็ไม่รู้เรื่องรู้ราวเกี่ยวกับชาติต่อไป เพราะฉะนั้นก็ต้องสำคัญที่ต้องแสวงหาความสุขสมบูรณ์ให้ตนเองให้เต็มที่ในชาตินี้ ผู้ใดมีโมหะหลงคิดผิดเช่นนี้ ผู้นั้นก็จะสามารถทำความผิดร้ายได้ทุกอย่างเพื่อประโยชน์ตน ทรยศคดโกง เบียดเบียนทำลายเขาแม้กระทั่งชีวิตก็ทำได้ เป็นการสร้างกรรมที่จะให้ผลแก่ตนเองแน่นอน ตนจะต้องเสวยผลเสวยทุกขเวทนาทั้งในโลกนี้และเมื่อละโลกนี้ไปแล้วตามกรรมของตน ต้องตามพุทธภาษิตว่า "กรรมของตนเองย่อมนำไปสู่ทุคติ".

ชีวิตใครใครก็รัก ชีวิตเราเราก็รัก ชีวิตเขาเขาก็รัก ความตายเรากลัว ความตายเขาก็กลัว ของใครใครก็หวง ของเราเราหวง ของเขาเขาก็หวง จะลักจะโกงจะฆ่าจะทำร้ายใครสักคนขอให้นึกกลับกันเสีย ให้เห็นเขาเป็นเรา เห็นเราเป็นเขา คือเขาเป็นผู้จะลักจะโกงจะฆ่าจะทำร้ายเรา เราเป็นเขาผู้จะถูกลักถูกโกงถูกฆ่าถูกทำร้าย ลองนึกเช่นนี้ให้เห็นชัดเจน แล้วดูความรู้สึกของเรา จะเห็นว่าที่เต็มไปด้วยโมหะนั้นจะเปลี่ยนเป็นเมตตากรุณาอย่างลึกซึ้ง ข่าวผู้พยายามป้องกันสมบัติของตนจนเสียชีวิตนั้นน่าสลดสังเวชยิ่งนัก หรือข่าวผู้แม้กำลังจะสิ้นชีวิตแล้วแต่ก็ยังพยายามกระเสือกกระสนรักษาสมบัติ

มีค่าของตนที่ติดตัวอยู่อย่างน่าสงสารที่สุด พบข่าวเหล่านี้เมื่อไรขอให้คิดถึงใจคนเหล่านั้น อย่าคิดทำร้ายอย่าคิดเบียดเบียนกันเลย ทุกคนจะต้องตาย และจะตายในเวลาไม่นาน คนไม่ได้อายุยืนเพราะทรัพย์ จะทำทุกวิถีทางแม้ที่แสนชั่วช้าโหดร้ายเพื่อได้มาซึ่งทรัพย์ทำไมเล่า ความโลภโดยไม่มีขอบเขตนั้นเป็นทุกข์หนักนัก ตนเองทุกข์เพราะความโลภอยากได้แล้วก็แผ่ความทุกข์เดือดร้อนไปถึงคนอื่นอย่างน่าอเนจอนาถ ถ้าร้อนเพราะความอยากได้ไม่สิ้นสุดจะไม่สามารถดับความทุกข์นั้นได้ด้วยวิธีลักขโมยหรือประหัตถ์ประหารผลาญชีวิตผู้ใด แต่จะดับทุกข์นั้นได้แน่นอนด้วยทำกิเลสให้หมดจดเท่านั้น.

ผลที่เป็นลาภยศสรรเสริญสุขนั้นมิใช่เป็นสิ่งที่ดีเสมอไป จะเป็นสิ่งที่ดีก็ต่อเมื่อได้มาเพราะการทำเหตุดี ถ้าได้มาเพราะการทำเหตุไม่ดี ลาภยศสรรเสริญสุขที่ได้มานั้นก็เป็นสิ่งไม่ดี ถ้าได้ลาภยศสรรเสริญสุขมาเพราะการโกงกินหลอกลวงเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ว่าจะได้มามากมายใหญ่ยิ่งเพียงไหน ก็ไม่ใช่สิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่ดีไปไม่ได้ ถ้าได้มาเพราะการทำเหตุดีอย่างสุจริต ไม่ว่าจะได้มาเล็กน้อยเพียงไรก็เป็นสิ่งที่ดี ฉะนั้น การรู้จักเหตุดีที่จะให้ผลดี เหตุไม่ดีที่จะให้ผลไม่ดี จึงเป็นธรรมสำคัญ.

การทำเหตุเพื่อให้ได้ผลมานั้น แม้เป็นผลที่ได้มาอย่างไม่ถูก ไม่ชอบ ก็เป็นการทำเหตุไม่ดี และผลที่ได้ก็เป็นผลไม่ดี ที่แน่นอนก็คือการได้ผลมาที่เหมือนเป็นผลดีจักทำให้เกิดผลร้ายแก่เจ้าตัวผู้กระทำเหตุไม่ดี ผู้ที่สามารถทำเหตุไม่ดีจนได้ลาภมากมายยิ่งใหญ่ ก็มีเป็นอันมากที่มีกิตติศัพท์ชื่อเสียงเน่าเหม็นเป็นที่น่าสลดสังเวช ปรากฏอยู่ตลอดมาทั้งในประวัติศาสตร์และแม้ในเหตุการณ์ปัจจุบัน ลาภยศได้มาแล้ว หมดสิ้นไปแล้วพร้อมกับการจบสิ้นของชีวิตเป็นอย่างช้า แต่ความเสื่อมเสียยังปรากฏชัดเจนอยู่ เช่นผู้ที่ทำเหตุไม่ดีไว้ในประวัติศาสตร์ แม้ผู้ไม่ประสบพบผ่านเรื่องราวเหตุการณ์ด้วยตนเองเพราะเกิดหลังเป็นร้อยปีพันปี แต่ประวัติศาสตร์ก็สามารถทำให้คนหลังเหตุการณ์แม้นานไกลเพียงใดรู้เรื่องราวได้ ทั้งที่ดีและที่ชั่ว ความดีและความชั่วถูกบันทึกไว้ยั่งยืน ความรู้สึกยกย่องสรรเสริญอย่างจริงใจและความดูถูกสลดสังเวชจึงสามารถเกิดได้อยู่เสมอ จึงกล่าวว่าการทำเหตุดี แม้ได้ผลเหมือนผลดี แต่จะเป็นผลร้ายอย่างยิ่ง ยืนนานอย่างยิ่ง.

การรู้จักตนเป็นความสำคัญประการหนึ่งในสัปปุริสธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดง และการรู้จักตนอย่างถูกต้องนั้นก็มิใช่ว่าเป็นการง่าย การประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องไม่งดงามทั้งหลายส่วนใหญ่เกิดจากความไม่รู้จักตนให้ถูกต้อง อันความ

เป็นตนตามสมมุติสัจจะนั้นจำเป็นต้องรู้จักและจำเป็นต้องรักษาให้ถูกให้ควร ฐานะของตนเป็นอย่างไร หน้าที่ของตนมีอย่างไร ต้องรู้ จึงจะเป็นการรู้จักตน และเมื่อรู้แล้วก็ต้องทำให้ถูกตามฐานะและหน้าที่ นี้ไม่หมายความว่าถ้ามีฐานะสูงตามสมมุติสัจจะจะต้องถือตัวดูถูกดูหมิ่นผู้มีฐานะไม่ทัดเทียม การทำตนให้ถูกตามฐานะหมายถึงการวางตนให้งดงามสมตามฐานะ เรื่องของสมมุตินั้นจำเป็นต้องรักษาในภายนอก ภายในคือจิตใจไม่เกี่ยวข้อง จิตใจเป็นคนละเรื่อง เป็นเรื่องตรงกันข้าม ไม่ต้องกังวลที่จะทำใจให้รู้จักตนอย่างมีมานะ คือเห็นว่าตนสูงกว่าเขา ต่ำกว่าเขา หรือเสมอกับเขา มานะเช่นนั้นเป็นคนละเรื่องกับความรู้จักตน อันความรู้จักตนจะทำให้สามารถรักษาขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีไว้ได้ ในขณะที่ความไม่รู้จักตนจะทำลายให้สิ้นไปทีละน้อย โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมไทยนั้นงดงามประณีต จึงต้องการความประณีตในการรักษาให้ดำรงอยู่ตลอดไปด้วย ฐานะผู้ใหญ่ก็ต้องปฏิบัติเป็นผู้ใหญ่ ฐานะผู้น้อยก็ต้องปฏิบัติเป็นผู้น้อย ไม่ลดต่ำผิดฐานะ ไม่ก้ำเกินผิดฐานะ เช่นนี้จึงจะงดงาม หน้าที่ของตนก็สำคัญ ต้องทำหน้าที่เต็มสติปัญญาความสามารถ ไม่อ่อนแอพ่ายแพ้ด้วยอำนาจความรักความโกรธความหลงความกลัว.

ทุกยุคทุกสมัย สัปปุริสธรรมเป็นธรรมสำคัญ การอบรมสัปปุริสธรรมไม่ใช่สิ่งสุดวิสัย ทุกคนสามารถอบรมตนให้มีสัปปุริสธรรมได้ เพิ่มความประณีตละเอียดลออในการใช้ปัญญา พบเห็นอะไรหมั่นใคร่ครวญให้จงดี ได้ยินได้ฟังอะไรมองให้เห็นต้นตอของเรื่องที่ได้ยินได้ฟังนั้น รู้ประมาณในการเชื่อ รู้จักกาลเวลาควรพูดควรทำหรือไม่ควรอย่างไร ถ้าไม่รู้จักสิ่งที่ควรรู้จักทั้งปวง คือไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล ไม่รู้จักประมาณ ไม่รู้จักกาลเวลา ไม่รู้จักประชุมชน ไม่รู้จักบุคคลก็เหมือนไม่รู้จักตนนั่นเอง ไม่รู้ว่าตนมีหน้าที่สำคัญคือการอบรมตนให้เป็นคนดีมีปัญญา ให้สามารถช่วยตนเองได้และช่วยส่วนรวมได้ด้วย และที่สำคัญยิ่งนักก็คือต้องมีสัมมาทิฐิความเห็นชอบประกอบกับปัญญา ในการคิดการพูดการดูการฟังทั้งปวง อย่าสักแต่ว่าหลงตามกันไป แม้ส่วนมากคิดพูดทำอย่างไร ก็อย่าตามไป ต้องใช้ปัญญาในการคิดการพูดการดูการฟัง ให้ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัย โดยอาศัยสัปปุริสธรรมประกอบด้วยทุกประการ.

จิตเศร้าหมองมิได้หมายความเพียงว่าเป็นจิตที่หดหู่ด้วยความเศร้าโศกเสียใจเท่านั้น แต่จิตเศร้าหมองหมายถึงจิตที่ไม่บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว คือเศร้าหมองด้วยกิเลส จิตมีกิเลสมากก็เศร้าหมองมาก จิตมีกิเลสน้อยก็เศร้าหมองน้อย.

คนหลงตนเป็นคนมีโมหะ มีความรู้สึกที่ไม่ถูกไม่ชอบไม่ควรในตนเอง คนหลงตนจะมีความรู้สึกว่าตนเป็นผู้ที่มีความดีความสามารถความวิเศษเหนือใครทั้งหลายเกินความจริง ซึ่งเป็นความรู้สึกในตนที่ไม่ถูกไม่ชอบไม่ควร เมื่อมีความรู้สึกนี้อันเป็นโมหะความหลง โลภะและโทสะก็จักเกิดตามมาได้โดยไม่ยาก เมื่อหลงตนว่าวิเศษเหนือคนทั้งหลาย ความโลภเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งอันควรแก่ความดีความวิเศษของตนย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ความโกรธด้วยไม่ต้องการให้ความดีความวิเศษนั้นถูกเปรียบหรือถูกลบล้างย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา.

คนหลงคนเป็นคนมีโมหะ มีความรู้สึกที่ไม่ชอบไม่ควรในคนทั้งหลาย คนหลงคนจะมีความรู้สึกว่าคนนั้นคนนี้ที่ตนหลงมีความสำคัญมีความดีความวิเศษเหนือคนอื่นเกินความจริง เป็นความรู้สึกในคนคนนั้นที่ไม่ถูกไม่ชอบไม่ควร เมื่อมีความรู้สึกนี้อันเป็นโมหะ โลภะและโทสะก็จักเกิดตามมาได้โดยไม่ยาก เมื่อหลงคนใดคนหนึ่งว่ามีความสำคัญความดีความวิเศษเหนือคนอื่น ความรู้สึกมุ่งหวังเกี่ยวกับคนใดคนหนึ่งนั้นเป็นโลภะ และเมื่อมีความหวังก็ต้องมีได้ทั้งความสมหวังและความผิดหวังเป็นธรรมดา ความรู้สึกผิดหวังนั้นเป็นโทสะ.

คนหลงอำนาจเป็นคนมีโมหะ มีความรู้สึกที่ไม่ถูกไม่ชอบไม่ควรในอำนาจที่ตนมี คนหลงอำนาจจะมีความรู้สึกว่าอำนาจที่ตนมีอยู่นั้นยิ่งใหญ่เหนืออำนาจทั้งหลายเกินความจริง ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ไม่ชอบไม่ถูกไม่ควร เมื่อมีความรู้สึกนี้อันเป็นโมหะ โลภะและโทสะก็จักเกิดตามมาได้โดยไม่ยาก เมื่อหลงอำนาจของตนว่ายิ่งใหญ่เหนืออำนาจทั้งหลาย ย่อมเกิดความเหิมเห่อทะเยอทะยานในการใช้อำนาจนั้นให้เกิดผลเสริมอำนาจของตนให้ยิ่งขึ้น ความรู้สึกนี้จัดเป็นโลภะ และแม้ไม่เป็นไปดังความเหิมเห่อทะเยอทะยาน ความผิดหวังจักเป็นโทสะ.

ผู้มีโมหะมากคือมีความหลงมาก มีความรู้สึกที่ไม่ถูกไม่ชอบไม่ควรมากในตนในคนในอำนาจ ย่อมปฏิบัติผิดได้มาก ก่อทุกข์โทษภัยให้เกิดได้มาก ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทั้งแก่ส่วนตนและส่วนรวม ทั้งแก่ส่วนน้อยและส่วนใหญ่ รวมถึงแก่ประเทศชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ สามสถาบันสำคัญของไทยเรา.

ผู้มีโมหะมาก หลงตนมาก จัดเป็นพวกมีกิเลสมาก จิตเศร้าหมองมาก จะเป็นผู้ขาดความอ่อนน้อมแม้ต่อผู้ควรได้รับความอ่อนน้อมอย่างยิ่ง บุคคลเหล่านี้เมื่อละโลกนี้ไปในขณะที่ยังมิได้ละกิเลสคือโมหะให้น้อยลง จิตย่อมเศร้าหมอง ย่อมไปสู่

ทุคติ ทุคติของผู้หลงตนจนไม่มีความอ่อนน้อมต่อผู้ควรได้รับความอ่อนน้อมอย่างยิ่ง คือจักเกิดในตระกูลที่ต่ำ ตรงกันข้ามกับผู้รู้จักอ่อนน้อมต่อผู้ควรได้รับความอ่อนน้อม ที่จะไปสู่สุคติ คือจักเกิดในตระกูลที่สูง ความไม่อ่อนน้อมต่อผู้ควรได้รับความอ่อนน้อมเป็นกรรมไม่ดี การเกิดในตระกูลที่ต่ำเป็นผลของกรรมไม่ดี เป็นผลที่ตรงตามเหตุแท้จริง เพราะเกิดในตระกูลที่ต่ำปกติย่อมไม่ได้รับความอ่อนน้อมจากคนทั้งหลาย ส่วนผู้เกิดในตระกูลที่สูงปกติย่อมได้รับความอ่อนน้อม ความอ่อนน้อมที่ผู้เกิดในตระกูลสูงมีปกติได้รับนั้นเป็นผลที่เกิดจากเหตุอันเป็นกรรมดี คือความอ่อนน้อม.

ใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด มีฤทธิ์มีอำนาจที่สุด ความสุขความทุกข์ ความดีความชั่ว ความเย็นความร้อน ความสงบความวุ่นวาย เกิดจากใจทั้งสิ้น ผู้มุ่งบริหารจิตควรคำนึงถึงความจริงนี้ให้อย่างยิ่ง ควรให้ความสนใจดูแลรักษาใจของตนให้อย่างยิ่ง เพื่อจะได้สามารถพาตนให้พ้นความทุกข์ได้มีความสุข พ้นความชั่วได้มีความดี พ้นความร้อนได้มีความเย็น พ้นความวุ่นได้มีความสงบ.

สิ่งอื่นทั้งหลาย เหตุการณ์ทั้งหลาย ที่จะทำให้เกิดสุขเกิดทุกข์เป็นต้น ไม่เป็นไปตามอำนาจความปรารถนาต้องการของผู้ใด

ทั้งสิ้น จะเกิดก็เกิด จะเป็นไปก็เป็นไป ความจริงนี้ทุกคน ประสบพบผ่านอยู่ครั้งแล้วครั้งเล่าเสมอมา แต่หาได้พยายาม ทำให้เป็นความรู้ความเข้าใจจริง คือไม่ทำให้เกิดเป็นปัญญา รู้จริง เมื่อไม่เกิดเป็นปัญญารู้จริงก็ไม่เกิดผล ไม่เป็นคุณ ไม่เป็นประโยชน์แก่จิตใจ ไม่อาจช่วยให้พ้นทุกข์ได้.

ใจเป็นสิ่งบังคับได้ด้วยการฝึก สามารถฝึกให้อยู่ในอำนาจได้ ใจนั้นฝึกอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น ฝึกให้เป็นใจที่ดีก็จะเป็นใจที่ดี ฝึกให้เป็นใจที่ร้ายก็จะเป็นใจที่ร้าย ฝึกให้เป็นใจที่สงบก็จะเป็น ใจที่สงบ ฝึกให้เป็นใจที่วุ่นก็จะเป็นใจที่วุ่น ฝึกให้เป็นใจที่ สว่างด้วยปัญญาก็จะเป็นใจที่สว่างด้วยปัญญา ฝึกให้เป็นใจ ที่มืดด้วยไม่มีปัญญาก็จะเป็นใจที่มืดด้วยไม่มีปัญญา ใจฝึกได้ บังคับได้ ถ้าตั้งใจฝึกให้จริง.

ความสุขอย่างยิ่งของเราทุกคนไม่ได้อยู่ที่อะไรอื่นทั้งสิ้น แต่ อยู่ที่ใจดวงนี้เท่านั้น พึงทำความเข้าใจให้ถูก หนทางดำเนิน ไปสู่การทำใจให้เป็นสุขนั้นพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ชัดแจ้ง หลายแบบหลายอย่าง สามารถเลือกให้เหมาะกับจริตนิสัย ของตนได้.

พุทธศาสนิกผู้นับถือพุทธศาสนานั้นมีบุญเป็นพิเศษ เพราะ พระบรมศาสดาไม่มีผู้เสมอเหมือน ทรงเป็นผู้นำทางไปสู่

ความสว่างรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง จุดหมายปลายทางของพุทธศาสนานั้นรุ่งเรืองสูงสุดไม่มีจุดหมายปลายทางใดเปรียบได้ เมื่อเกิดมาพบพุทธศาสนาเช่นนี้แล้ว ควรถือเอาประโยชน์ให้เต็มสติปัญญาความสามารถ โดยยึดหลักคือใจเป็นสำคัญ ทำประโยชน์เพิ่มพูนให้ใจให้สม่ำเสมอ จนสามารถทำใจให้เป็นใจที่เต็มสมบูรณ์ ไม่มีช่องว่างสำหรับความไม่สวยไม่งามความเป็นมลทินเศร้าหมองทั้งหลาย.

ธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้มากมายเหลือประมาณเพราะทรงมุ่งให้เหมาะกับแต่ละจริตนิสัยของผู้คนทั้งปวงที่มีแตกต่างกันมากมายนัก ขอให้ศึกษาแม้เพียงเท่าที่ถูกกับจริตนิสัยของตน แล้วพยายามปฏิบัติให้ได้ผล ที่สำคัญคือต้องพยายามจำว่าทรงสอนให้ทำอย่างไรไม่ให้ทำอย่างไร แล้วตั้งใจปฏิบัติตามโดยอย่ามีข้อแม้เข้าข้างตนเอง อย่าตีความในพระธรรมคำสอนตามความพอใจของตนเอง พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้เลิศแล้วด้วยพระปัญญาคุณ ทรงมีเหตุผลในทุกถ้อยคำที่ทรงแสดงไว้เป็นพระธรรม เหตุผลนี้คือปัญญาเหตุผลคือความสำคัญ คือแสงสว่างที่อาจช่วยให้ดำเนินไปได้อย่างถูกทาง บรรลุถึงจุดหมายอย่างสวัสดี การฝึกใจหรือรักษาใจให้เป็นใจที่มีค่ามีคุณประโยชน์ต้องมุ่งเหตุผลเป็นสำคัญ มีเหตุผลก็คือมีปัญญา มีปัญญาก็คือมีความสว่าง

ทำให้ไม่ดำเนินไปสู่ความไม่สวัสดีทั้งหลาย.

แทบทุกคนรู้จักคำว่ากิเลส รู้ว่ากิเลสหมายถึงความโลภ ความโกรธ ความหลง แต่ส่วนมากก็สักแต่ว่ารู้เท่านั้น ไม่เข้าใจเพียงพอสมควร จึงไม่รู้ว่าในบรรดาสิ่งที่น่ารังเกียจน่ากลัวทั้งหมด กิเลสเป็นที่หนึ่ง กิเลสน่ารังเกียจน่ากลัวที่สุด เพื่อบริหารจิต ควรพยายามพิจารณาให้เห็นความน่ารังเกียจน่ากลัวของกิเลส ซึ่งที่จริงก็มิใช่ว่าจะเป็นสิ่งเห็นได้ยากจนเกินไปนัก ทุกเวลานาทีกิเลสแสดงความน่ารังเกียจน่ากลัวให้ปรากฏมิได้ว่างเว้น มิได้หลบซ่อน แต่อย่างเปิดเผย อย่างอึกทึกครึกโครมทีเดียว การประหัตถ์ประหารกัน ลักขโมยฉ้อโกงกัน โกงกินกัน ใส่ร้ายป้ายสีแอบอ้างทำลายกันด้วยวิธีต่าง ๆ ก่อให้เกิดความสูญเสียชอกช้ำทุกข์โศกสลดสังเวชมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งหมดนี้ไม่ได้เกิดจากอะไรอื่น แต่เกิดจากกิเลส กิเลสมีอิทธิพลอย่างยิ่ง สามารถก่อให้เกิดดังกล่าวได้ และสามารถก่อได้อย่างไม่หยุดยั้ง อย่างไม่ต้องพักเหนื่อย ความทุกข์นานาประการที่ต่างได้พบได้เห็นได้ประสบกันอยู่ทุกวันนี้มีกิเลสเป็นเหตุทั้งสิ้น.

แม้ต้องการจะเห็นโทษเห็นความน่ารังเกียจน่ากลัวของกิเลส ก็พึงทำใจให้มั่นคงว่าต้องการเช่นนั้นจริง ต้องการจะรู้จักโทษ

ของกิเลสและหน้าตาที่น่าเกลียดน่ากลัวของกิเลสจริง เมื่อทำความแน่วแน่มั่นคงเช่นนั้นแล้วก็จะสามารถรู้จักกิเลสได้อย่างแน่นอน ตั้งแต่ชีวิตเริ่มต้นในวันใหม่ทีเดียว แม้มีสติตั้งใจจะดูหน้าตาของกิเลสก็จะเห็น ไม่ว่ากิเลสของเราเองหรือกิเลสของผู้ใดอื่นก็จะเห็น กิเลสตัวโลภะหรือราคะปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง ที่ไม่เห็นกันก็เพราะเห็นแล้วไม่มีสติรู้ว่าเห็นกิเลส โดยเฉพาะกิเลสที่ปรากฏอยู่ในใจตนเองยิ่งพากันละเลย มีโลภะหรือราคะอยู่ท่วมหัวใจก็หามีสติรู้ไม่ว่านั่นเป็นโลภะหรือราคะ ความอยากได้นั่นอยากได้นี่ โดยเฉพาะที่จะต้องใช้ความพยายามที่ไม่ชอบเพื่อให้ได้สมปรารถนาคือความโลภที่เด่นชัด ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นการอยากได้ทรัพย์สินเงินทองของข้าวเท่านั้น การอยากได้ชื่อเสียงสรรเสริญเกียรติยศบริวาร โดยเฉพาะที่ไม่สมควร ก็เป็นความโลภหรือราคะเช่นเดียวกัน พึงทำความเข้าใจในเรื่องความโลภให้ถูกต้อง ถ้าเข้าใจเพียงแคบ ๆ ว่าหมายถึงการอยากได้หรือแสวงหาอย่างไม่ชอบซึ่งสมบัติพัสฐานเท่านั้น ก็จะไม่รู้จักกิเลสอย่างถ่องแท้ จะไม่แก้ไขจิตใจที่มุ่งมาดปรารถนาความมีหน้ามีตามีบริษัทบริวาร ซึ่งอาจนำให้ทำไม่ถูกไม่ชอบได้ด้วยอำนาจความมุ่งมาดปรารถนาที่เป็นโลภะนั้น.

ยุคนี้สมัยนี้ การฆ่ากันทำลายกันส่วนใหญ่มิได้เกิดจากมีโทสะความโกรธเป็นเหตุ แต่เกิดจากโลภะความโลภเป็นเหตุมากกว่า แม้ไม่พิจารณาให้รอบคอบก็จะรู้สึกเหมือนว่ากิเลสกองโลภะหรือราคะไม่มีโทษร้ายแรงนัก ที่จริงมีโทษหนักนัก ใจที่มีโลภะหรือราคะท่วมทับจะเป็นไปอยู่เป็นปกติสม่ำเสมอ ส่วนโทสะจะเกิดเป็นครั้งคราวเท่านั้น จึงควรพิจารณากิเลสกองโลภะหรือราคะให้เป็นพิเศษ.

การยกย่องคนดี หลีกเลี่ยงคนไม่ดี เป็นการแสดงความมีสัมมาทิฐิความเห็นชอบเห็นถูก.

การทำใจว่ากรรมของผู้ใดผลเป็นของผู้นั้นเป็นสัมมาทิฐิความเห็นชอบเห็นถูก แต่การแสดงออกหรือการปฏิบัติต้องไม่เป็นแบบชั่วช่างชีดีช่างสงฆ์ การปฏิบัติเช่นนั้นไม่ใช่สัมมาทิฐิ เรื่องของใจกับเรื่องการแสดงออกจำเป็นต้องแยกจากกันให้ถูกต้องตามเหตุผล จึงจะเป็นสัมมาทิฐิ.

ทุกคนที่เป็นบุถุชนย่อมยังต้องการกำลังใจ คือต้องการความสนับสนุนจากผู้อื่น เป็นการยากนักที่จะมีผู้ไม่แยแสความสนับสนุนจากภายนอก มีความมั่นใจตนเองเพียงพอ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการยกย่องสนับสนุนคนทำดีเพื่อให้มีกำลังใจ

ทำความดีให้ยิ่งขึ้นต่อไป การที่มีผู้ทำความดีแต่ละครั้งนั้น ไม่ใช่ว่าผู้ทำจะได้รับผลดีด้วยตนเองเท่านั้น แต่ผลดีย่อมจักเกิดแก่ผู้อื่นด้วยเป็นแน่นอน ผลดีหรือความดีที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นนั้นมีอานุภาพกว้างขวาง ยิ่งเป็นความดีที่ยิ่งใหญ่เพียงไร แม้จะเกิดจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่งเพียงคนเดียวก็ตาม ผลของความดีนั้นก็สามารถแผ่ไกลไปถึงผู้อื่นได้ด้วยอย่างแน่นอน เป็นความสุขความรุ่งเรืองของผู้อื่นได้ด้วยอย่างแน่นอน ไม่ใช่ว่าผลดีจะมีขอบเขตจำกัดอยู่เฉพาะผู้ทำเท่านั้น เพื่อให้เข้าใจชัดเจน พึงพิจารณาความจริงที่ปรากฏอยู่ ผู้ที่ตั้งใจทำความดีนั้นจะไม่มุ่งผลเฉพาะตน เช่นผู้ที่ตั้งใจมั่นจะเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกง จะต้องมุ่งผลเพื่อผู้อื่นด้วย เช่นมุ่งรักษาชื่อเสียงวงศ์สกุลของตนและญาติพี่น้อง ไม่ให้เสื่อมเสียเพราะความคดโกงของตน ไม่ได้มุ่งจะให้ใครยกย่องสรรเสริญตนเองเท่านั้น อันความมุ่งคำนึงถึงผู้อื่นด้วยนี้เป็นธรรมดาสำหรับผู้มุ่งทำความดีด้วยใจจริง อาจแตกต่างกันเพียงว่าจะคำนึงถึงผู้อื่นได้ไกลตัวออกไปมากน้อยเพียงไรเท่านั้น ทุกคนพึงตระหนักในความจริงนี้ และให้ความใส่ใจในการทำความดีของผู้อื่นแม้จะเพียงผู้อื่นที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับตนก็ยังดี.

เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งทำความดี ได้รู้ได้เห็นเข้า อย่างน้อยก็ควรแสดงความรับรู้อย่างชื่นชมให้ผู้ทำความดีนั้นรู้เห็น เพื่อเป็น

กำลังใจ เพื่อส่งเสริมให้ไม่ท้อแท้เหนื่อยหน่ายต่อการที่จะทำความดีต่อไป อย่างมากก็ให้เกิดความซาบซึ้งชื่นชมในความดีของผู้อื่นอย่างจริงจัง และที่ไม่ควรยกเว้นก็คือให้คิดว่าผู้ทำความดีนั้นไม่ได้ทำเพื่อตัวเขาเองเท่านั้น แต่เขาทำเพื่อเราด้วย.

อันบรรดาผู้ทำคุณงามความดีเพื่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์นั้น ไม่ใช่เป็นผู้เดียวที่ได้รับผลดี เราทุกคนแม้จะได้ร่วมทำความดีนั้นด้วยหรือไม่ได้ทำด้วยเลยก็ตาม ก็ย่อมต้องมีส่วนได้รับผลดีจากการกระทำของบรรดาผู้ทำความดีดังกล่าวด้วยทั้งหมด ความดีอื่นก็เช่นกัน เช่นบรรดาผู้ถือศีลทั้งหลายเป็นต้น ไม่ได้เป็นผู้เดียวหรือพวกเดียวที่ได้รับผลดีจากการรักษาศีลอันเป็นความดีอย่างยิ่งนั้น แต่บรรดาผู้ไม่ถือศีลผู้ผิดศีลอย่างมากทั้งหลาย ก็ล้วนมีส่วนได้รับผลดีจากการถือศีลของผู้อื่นทั้งสิ้น กล่าวได้ว่าความดีนั้นมีอานุภาพยิ่งใหญ่กว้างไกลมหัศจรรย์นัก.

คำแนะนำสั่งสอนตักเตือนแม้ที่ประเสริฐเลิศล้ำเพียงไรก็ตาม หาอาจเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ผู้ใดได้ไม่หากผู้นั้นไม่ปฏิบัติตาม.

พิมพ์ที่ หอก โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ โทร ๒๘๑๐๕๔๑ นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ ศ ๒๕๒๘